

Історичний нарис до 90-річчя кафедри травматології та ортопедії Національного медичного університету імені О.О. Богомольця

Кафедра травматології та ортопедії Національного медичного університету ім. акад. О. О. Богомольця була заснована у 1923 році.

Першим її завідувачем був прогресивний вчений і організатор Сергій Лук'янович Тимофеев. Спершу назва кафедри була «Оперативна ортопедія та травматологія». Заснування кафедри було обумовлено нагальними потребами медицини, оскільки в той час було багато дітей-калік, інвалідів внаслідок вроджених та набутих вад розвитку та травм опорно-рухового апарата.

Проф. Тимофеев С. Л., розуміючи важливість цієї не тільки медичної, але й державної соціальної проблеми, довів необхідність включити у програму навчання молодих лікарів методи консервативної і оперативної ортопедії, каліцтвом дорослих при ураженнях апарата опори та руху. Він писав: «Огромное количество кривых, хромых, горбатых и др. обездоленных обезображиваниями и деформациями в настоящее время ходят по земле почти без всякой помощи, т.к. последняя несомненно требует глубокого знания и большой техники в пластической хирургии». Базою кафедри він зробив військовий шпиталь, де студенти і молоді лікарі могли отримати необхідні практичні навички і цендорівський кабінет, у якому були усі на той час умови для оволодіння методами реабілітації потерпілих після травм, операцій на суглобах, ураженнях м'язів та сухожилків.

Першими співробітниками кафедри були ентузіасти-лікарі: Новицький С. Т., Шефтель А. Я., Кончин М. К. Вони не тільки проводили велику педагогічну, лікувальну роботу, але й займалися творчою науковою роботою, розробляючи проблеми по травматології та ортопедії. Крім того, створювали методичні та навчальні посібники, підручники.

У 1927 р. проф. Тимофеев С. Л. видає підручник-монографію «Основи хірургії та травматології», який на багато років став основним посібником у навчанні студентів. Новицький С. Т. видає учбово-практичні посібники по десмургії,

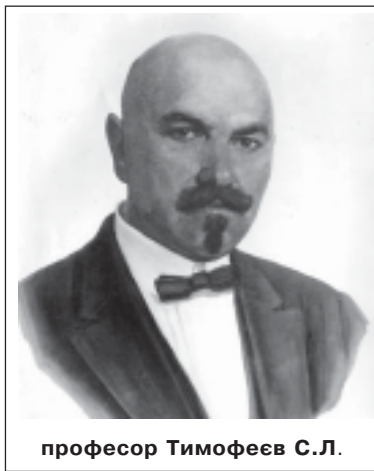
гіпсовій техніці. Таким чином співробітники кафедри на чолі з проф. Тимофеевим С. Л. забезпечили студентів відповідно програми сучасними посібниками та підручником з ортопедії й травматології.

Крім того, вони публікують наукові статті, повідомлення. За період з 1923 по 1932 рр. співробітниками кафедри опубліковано біля 40 наукових праць з висвітленням організаційних питань, удосконалень та нових розробок лікування ортопедо-травматологічних хворих, питань травматичного шоку, кісткової пластики, реконструктивної ортопедичної хірургії.

У 1936 р. Новицький С. Т. захищає дисертацію на вчену ступінь доктора медичних наук на тему: «Переломи шийки стегна у дорослих» і видає монографію на цю тему, яка не втратила актуальності й на сьогоднішній день. У 1945 р. проф. Новицького С. Т. обирають завідувачем кафедри оперативної хірургії і топографічної анатомії, якою він творчо керував до 1957 р. Багато років він працював деканом лікувального факультету.

Шефтель А.Я. у 1944 р. захистив дисертацію на наукову ступінь доктора медичних наук і обирається завідувачем кафедри дитячої хірургії.

У 1932 р. Народний Комісар охорони здоров'я України запрошує до Київського медичного інституту і затверджує на посаді завідувача кафедри видатного вченого і талановитого хірурга-клініциста учня професорів Спасокукоцького С. І. і Розумовського В. І. Олександра Григоровича Єлецького.

професор Тимофеев С.Л.

Професор Єлецький О. Г.

Базою кафедри стає 100-ліжкова клініка у Всеукраїнському НДІ травматології та ортопедії. Розширяється програма викладання ортопедії та травматології і студенти мають можливість спостерігати за різноманітними ортопедичними і травматологічними хворими. Практичні навички набувають у клініці і травматологічному пункті. Це був перший науково-педагогічний центр в Україні, який дав можливість всебічно вивчати травматологію та ортопедію, а професорсько-викладацькому складу кафедри – займатися проведенням наукових досліджень у лабораторіях, виварії, реабілітаційному відділенні, біомеханічній лабораторії.

Кафедра під керівництвом проф. Єлецького О. Г. стає педагогічною школою, творчим науковим підрозділом інституту. Асистентами кафедри працювали талановиті вчені-клініцисти: Климов К. М., який у подальшому став першим Лауреатом Сталінської премії по ортопедії та травматології, заступником директора і директором Київського НДІ травматології та ортопедії; Захаржевський В. П. – один із ведучих теоретиків-клініцистів, член спілки письменників України; Алексеєнко І. П. (пізніше став директором Київського НДІ травматології та ортопедії, заст. Міністра охорони здоров'я України, ректором медичного інституту, працював радником по охороні здоров'я Румунії, Китаї); доцентами кафедри були: Апасова А. І., Монбланов В. В., Новік М. С.

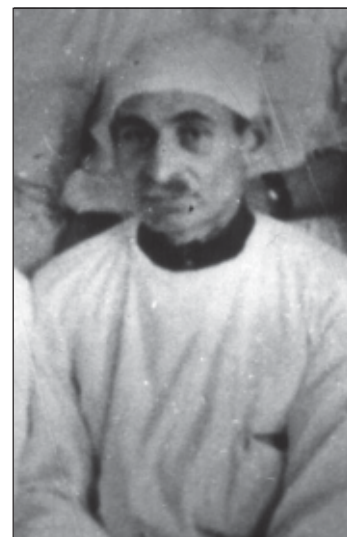
Велику роботу на кафедрі по вдосконаленню навчально-педагогічного процесу та проведення лікувальної роботи проводили високо освічені з великим клінічним досвідом доценти М.С. Новік, Монбланов В.В., Апасова А.І.

Макс Соломонович Новік пройшов клінічну підготовку в Київському науково-дослідному інституті травматології та ортопедії, а з початком війни пішов в армію, де працював в шпиталях, надаючи висококваліфіковану допомогу поране-

ним солдатам та офіцерам. Після демобілізації повернувся до Києва і був зарахований за конкурсом асистентом кафедри, а після захисту кандидатської дисертації був обраний доцентом кафедри. Макс Соломонович пройшов школу війни, свою наукову роботу присвятив вивченню травми та питанням оперативного лікування переломів. Однією з актуальних проблем була проблема лікування переломів шийки стегнової кістки і Макс Соломонович – один з перших в Україні – впровадив методику закритого остеосинтезу переломів шийки стегнової кістки за Бєллером, з якою він ознайомився, коли був в Австрії у його клініці. Наукові дослідження були присвячені пологовим травмам, переломам хребта, верхньої кінцівки, травматизму.

Новік М. С. був досвідченим педагогом, наставником. Його практичні заняття були школою для молодих асистентів та аспірантів.

Після закінчення війни на кафедрі був зарахований за конкурсом асистентом військовий хірург, підполковник медичної служби Володимир Вікторович Монбланов, який свій досвід у військово-польовій хірургії та в травматології передавав студентам, клінічним ординаторам, аспірантам, молодим лікарям. Володимир Вікторович був скромною людиною, блискучим хірургом, любимим викладачем. Після захисту кандидатської дисертації був обраний доцентом кафедри. Вивчав загоєння переломів, лікування вогнепальних поранень.

Монбланов В. В.

Його експериментальні дослідження з репаративної регенерації при уповільненому зрощенні та хибних суглобах показали неспроможність прийнятої на той час методики поширених резекцій в межах незміненої кісткової тканини, що призводило до значних вкорочень кінцівок. Виходячи з експериментальних досліджень він довів доцільність відкриття кістково-мозкового каналу, проведення стабільного остеосинтезу, що забезпечує процес репаративної регенерації. Велике практичне значення знайшли роботи В. В. Монбланова по лікуванню вогнепальних поранень кінцівок та їх реабілітації.

Володимир Вікторович користувався вели-

Єлецький О. Г., Алексеєнко І. П., Захаржевський В. П.

ким авторитетом як учений, клініцист, наставник, педагог. Його дійсно любили студенти, молоді лікарі, асистенти і глибоко поважали колеги.

В повоєнні роки була зарахована за конкурсом на посаду доцента кафедри Антоніна Іванівна Апасова. Проїшовши відому Свердловську школу ортопедів-травматологів, Антоніна Іванівна була всебічно освіченою людиною, високопрофесійним спеціалістом, чудовим педагогом та наставником молоді.

Наукові дослідження проф. Єлецького О. Г. та його співробітників присвячувались розробці й удосконаленню методів лікування переломів, несправжніх суглобів, проблемі репаративної регенерації кістки. Проф. Єлецький О. Г. вивчає анатомічні варіації попереково-крижового відділу хребта і їх ролі у виникненні больового синдрому, удосконалює методи лікування пошкоджень і захворювань хребта, він є одним з піонерів розробки артропластичних операцій на суглобах на теренах колишнього Радянського Союзу. Класичним дослідженням стала його розробка по інервації колінного суглоба. У 1936 р. він видає монографію «Захворювання та пошкодження хребта», а у 1937 р. його учень Клімов Костянтин Михайлович розробляє оригінальний метод лікування вивихів акроміального кінця ключиці і захищає кандидатську дисертацію. У 1938 р. Захаржевський В. П. розробляє новий метод остеосинтезу – плоскодирчатий «больцунг» для діафізарних переломів. Алексеєнко І. П. обґрунтував значення біомеханічних факторів при лікуванні переломів шийки стегна і отримує вчену ступінь кандидата медичних наук. За дев'ять довоєнних років на кафедрі захистили три дисертації на вчену ступінь кандидата медичних наук, видали одну монографію, опублікували 34 наукових праці. Творча робота була перервана початком Великої вітчизняної війни (1941 р.).

Співробітники кафедри йдуть на фронт, а інститут евакуюють у м. Челябінськ. Проф. Єлецький О. Г. з перших днів добровольцем іде в армію, працює в різних шпиталях консультантом, передає свої знання і досвід молодим лікарям, публікує 6 наукових праць про тактику і методи лікування вогнепальних переломів, ран, їх наслідків. На фронт пішли Алексеєнко І. П., Монбланов В. В., Новік М. С. Співробітники кафедри в евакуації займаються підготовкою військових лікарів і лікуванням поранених солдат і офіцерів. Враховуючи профіль кафедри, її перейменовують у кафедру військово-польової хірургії.

Після визволення Києва у 1944 р. інститут повертається у рідне місто і проф. Єлецького О. Г. відкликають на роботу до інституту, а кафедра за

штатним розкладом називається кафедрою госпітальної хірургії № 2. У цей час на кафедрі працювали доц. Апасов А. І., доц. Алексеєнко І. П., який крім того за сумісництвом працював заступником Міністра охорони здоров'я України, асистенти Леончук Г. С., Воробйов М. О., Маринич А. С., Фельдман А. Я., Новик М. С. У тяжкі повоєнні роки співробітниками кафедри проведена велика організаційна робота по забезпеченню умов для проведення навчального, лікувального, консультативного процесів. Місто майже повністю було зруйноване. Необхідно було відновити клінічну базу, гуртожиток для студентів і все це робилося силами професорсько-викладацького складу і студентів. Інститут відновили. Почалася кропітка щоденна робота. У 1952 р. кафедрі повертають її первинну профільну назву – кафедра травматології та ортопедії.

Під керівництвом проф. Єлецького О. Г. співробітниками кафедри та науковими співробітниками першої клініки НДІ травматології та ортопедії (база кафедри) проводилась велика творча, педагогічна робота з удосконалення методів викладання, оснащення кафедри необхідними для викладання предметами.

Активну участь співробітники кафедри беруть у науковій розробці з профілактики травматизму, лікуванні інвалідів війни, захворювань суглобів; значний внесок зроблено ними у розробку реконструктивно-відновчих операцій при ураженнях апарата опори та руху.

Проводиться кропітка робота з виховання молодих лікарів, підготовки фахівців по травматології та ортопедії через клінічну ординатуру та аспірантуру.

Під керівництвом проф. Єлецького О. Г. захистили кандидатські дисертації: у 1950 р. – Леончук Г. С., Монбланов В. В.; у 1953 р. – Новиков Г. В., Мерман А. А., Прилипко Т. І.; у 1954 р. – Озеров А. Х.; у 1955 р. – Маринич А. С. Тільки І. Г.; у 1956 р. – Книш І. Т. За конкурсом обирається асистентом кафедри Шумада І. В. Захищають кандидатські дисертації Палатний О. І. – у 1961 р., Власенко В. Є. – у 1967 р., Остапчук А. В. – у 1969 р., Крижанівський В. І., Козинець П. І., Волошин О. І. – у 1968 р.; докторські – Воробйов М. О. у 1961 р., Озеров А. Х. – у 1963 р., Новиков М. В. – у 1969 р., Книш І. Г. – у 1966 р. Таким чином, під керівництвом Єлецького О. Г. захищено 4 докторських і 19 кандидатських дисертацій.

Проф. Єлецький О. Г. зробив значний творчий внесок у організацію та вдосконалення викладацької роботи на кафедрі з якісного підвищення знань і практичних навичок студентів по

ортопедії та травматології, у підготовці висококваліфікованих фахівців і викладачів для вищої школи. Створена їм наукова школа дала відомих ортопедів-травматологів, які гідно продовжували його творчі ідеї: Новиков М. В., Озеров А. Х., Шумада І. В., Талько І. Г., Волошин О. І., Книш І. Т. та ін. Єлецький О. Г. удосконалив методи лікування травм та захворювань хребта, розробив раціональні доступи до суглобів, удосконалив відновні операції на кульшовому, колінному, плечовому, ліктьовому суглобах. Він був піонером розробки артропластичних операцій на великих суглобах, запропонував методику лікування спастичних парезів при пошкодженнях спинного мозку. На підставі вивчення кісткової регенерації довів здатність гіпертрофованих кінців несправжніх суглобів до регенерації і тим самим спростував існуюче ствердження про нездатність їх до регенерації. Професором Єлецьким О. Г. удосконала методика оперативного лікування застарілих вивихів плеча, вроджених підвивихів і вивихів стегна у дорослих, він дослідив і описав інервацію колінного суглоба і методи стимуляції кісткової регенерації. У 1966 р., у 76-річному віці проф. Єлецький О. Г. виходить на пенсію, пропрацювавши завідувачем кафедри 34 роки і на цю посаду обирається за конкурсом його талановитий учень професор Озеров Антон Хрисанфович.

Проф. Озеров А. Х. продовжує традиції свого вчителя, поглиблює науково-педагогічну роботу. У зв'язку з перекваліфікацією науководослідного інституту у Київський НДІ травматології та ортопедії для забезпечення якісного викладання травматології проф. Озеров А. Х. розширяє базу кафедри за рахунок травматологічного відділення (80) ліжок 25 клінічної лікарні м. Києва.

На травматологічній базі кафедри студенти отримали можливість проводити курацію травматологічних хворих, працювати на травматологічному пункті, тобто отримувати необхідні практичні навички по невідкладній травматології. Проф. Озеров А. Х., крім вдосконалення викладання травматології та ортопедії, проводить вели-

ку наукову роботу і підготовку наукових та практичних кадрів.

Проф. Озеров А. Х. дає обґрунтування ролі пошкоджень менісків у патогенезі деформуючого остеоартрозу колінного суглоба, розробляє показання до хірургічного лікування, вивчає теоретичні і клінічні проблеми дегенеративно-дистрофічних захворювань кульшового, колінного суглобів і патогенетично обґрунтовує методи лікування. Він розробив оригінальну модель деформуючого остеоартрозу, яка дала можливість проводити експериментальні дослідження, виявити найбільш ефективні патогенетичні методики і запропонувати їх у клінічну практику.

Антон Хрисанфович проводить значну лікувальну та консультативну роботу, багато працює з молодими фахівцями, готує викладачів для вищої школи. Під його керівництвом захищено 15 кандидатських і 7 докторських дисертацій.

Кандидатські дисертації захистили: у 1967 р. – Рубленік І.М., Коробкіна Т.В., Яцкевич А.Є., Гайко Г.В.; у 1969 р. – Рудий І.П.; у 1971 р. – Твардовська С.П.; у 1973 р. – Гайдак І.Г. та ін.

3 успіхом були захищені докторські дисертації: у 1963 р. – Озеровим А. Х.; у 1967 р. – Панченко М. К., у 1969 р. – Остапчуком А. М.; у 1970 р. – Шумадою І. В.; у 1972 р. – Ковалішиним В. М., Волошиним О. І., у 1974 р. – Щербань О. М., у 1978 р. – Крижанівським Я. Й.

Проф. Озеров А.Х. був широко освіченим фахівцем, творчим клініцистом-хірургом, дбайливим наставником молодих лікарів. Тяжка хвороба не дозволила Антону Хрисанфовичу завершити свої творчі плани, бо в 1976 році він раптово помер. Керував кафедрою проф. Озеров А. Х. упродовж 10 років. Співробітниками кафедри працювали: Книш І. Г., Шумада І. В., Леончук Г. С., Крижанівський Я. Й., Волошин О. І., Дроботун В. Я., Залозний Ю. П., Кравчук В. І., Рудий І. П.

Професор Озеров А. Х.

Професор Озеров А. Х. та співробітники кафедри

У 1977 р. після переходу доц. Книша І. Т. у інститут онкології на посаду керівника відділу, а доц. Шумада І. В. – на посаду директора інституту травматології та ортопедії, на посаду доцентів були обрані Крижанівський Я. Й. та Дроботун В. Я.

У березні 1977 р. запрошується і за конкурсом обирається завідувачем кафедри Лауреат Державної премії України проф. Скляренко Євген Тимофійович – учень Лауреата Сталінської премії Клімова К. М., професорів Єлецького А. К. та Фрумїної А. Є., який продовжує традиції кафедри, своїх учителів.

Професор Скляренко Є. Т.

Розширюється програма викладання травматології та ортопедії, розроблена методика активного проведення практичних занять, направлено на розвинення клінічного мислення і оволодіння практичних навичок. Будучи науковим керівником студентського наукового товариства університету ім. проф. Киселя, проф. Скляренко Є. Т. і на кафедрі активізує роботу студентського наукового гуртка, у роботі якого активно працюють усі викладачі кафедри. Наукова направленість кафедри присвячена проблемам лікування переломів та захворювання суглобів.

Колектив кафедри продовжує широко займатися підготовкою висококваліфікованих фахівців для практичної діяльності та вищих учбових закладів. Вперше в історії кафедри почали проходити підготовку через клінічну ординатуру та аспірантуру іноземні випускники університету. Під керівництвом проф. Скляренка Є. Т. успішно захистили кандидатські дисертації М. Хаддадин (1982, Йорданія), П. Карідас (1983, Кіпр), Г. Хайсан (1989, Сірія), О. Єрреро (1990, Колумбія), М. Карім (1990, Сірія), А. Жуні (1992, Сірія). Крім того, кандидатську дисертацію захистили 21 вітчизняний фахівець і докторську – 5 (Мартиненко Г. Я., Дроботун В. Я., Пашков Є. П., Суховій М. В., Герасименко С. І.).

Проф. Скляренко Є. Т. – піонер розробки наукового направлення ревмоортопедії. За наукові розробки з цією проблеми у 1974 р. йому була присуджена Державна премія України. Розробив і обґрунтував тактику і методи лікування хворих

на гемофілію, хворобу Бехтерева, псоріатичними артритями. Багато уваги приділив проблемі лікування хворих з дегенеративно-дистрофічними ураженнями суглобів, розробив класифікацію їх, крім того, розробив класифікацію захворювань суглобів. Проф. Скляренко Є. Т. розроблена методика занурюючої пересадки суглобових кінців і вперше розроблена методика декальцинації суглобових кінців і пересадки їх. За розробку реконструктивно-відновчих операцій на суглобах у 1996 р. вдруге отримав Державну премію України.

В 1984 р. проф. Скляренку Є. Т. було присвоєно звання Заслуженого діяча науки України. Значний внесок зробив у травматологію: розроблені диференційовані показання для лікування переломів шийки стегна з проф. Волошиним О. І., черезвертлюгових переломів і несправжніх суглобів шийки стегнової кістки з асист. Федюрою О. О., розкрив один з механізмів патогенезу звичних задніх вивихів плеча і обґрунтував диференційну тактику лікування звичних вивихів плеча, розробив методику одноразової тотальної синовектомії колінного суглоба, лікування контрактур Дюпюїтрена зі старшим науковим співробітником Перфіловою Т. М. і обґрунтували дефіброзуючу властивість фуразолідону; розробив щадячий закритий метод остеосинтезу косих діафізарних переломів і міжгомількового синдесмозу з проф. Волошиним О. І., розробив з проф. Бруско А. Т., докт. мед. наук Пашковим Є. П. біологічну синовіальну рідину, показання для кріохірургії в ортопедії та травматології. Розроблено методики обробки нерва при ампутаціях, пластики Ахіллової сухожилка при застарілих розривах.

Проф. Скляренко Є. Т. автор 19 винаходів, 5 монографій та одного підручника. З березня 1997 р. він працює професором кафедри.

З 1997 р. кафедру очолив учень акад. Коржа О. О. та професорів Скляренка Є. Т. і Продана О. І. проф. Бур'янов Олександр Анатолійович.

Наукові та практичні розробки кафедри присвячені подальшій розробці та удосконаленню засобів лікування в галузі актуальних проблем травматології та ортопедії – остеосинтезу, реконструктивно-відновної та пластичної хірургії, дегенеративно-дистрофічних уражень опорно-рухового апарата та хребта, відновному лікуванню запальних захворювань суглобів та ін.

Сьогодні лікувальну, науково-дослідницьку та педагогічну роботу кафедра проводить на трьох клінічних базах, до яких входять ДУ «Інститут травматології та ортопедії НАМН України», дорожня клінічна лікарня № 1 Південно-Західної залізниці України та Київська міська клінічна лікарня № 9.